

Bekommerd
om het beste
voor elk kind

Schoolwijzer

Iedereen mee in de boot van het M-decreet

MARIJKE DE SMET - LINDA NAERT - SAAR CALLENS

Sinds het M-decreet leveren scholen grote inspanningen voor meer inclusief onderwijs. Wat zijn de (re)acties van schoolteams op maatregelen voor kinderen met specifieke onderwijsbehoeften? Aan de Arteveldehogeschool loopt er sinds 1 september 2015 een onderzoek naar. Het is geen klaagzang van frustraties maar een opsomming van doorleefde bekommernissen. Achter elke bekommernis schuilt een verlangen naar kwaliteitsvol onderwijs voor elk kind en de oproep om iedereen mee te krijgen in die 'inclusieve' boot.

Het praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek ¹ van de Arteveldehogeschool peilt naar wat er leeft in de schoolteams bij de praktische uitrol van het M-decreet in het basisonderwijs. Drie onderzoekers lopen wekelijks een dag mee met drie schoolteams uit niet-grootstedelijke reguliere basisscholen in Oost-Vlaanderen ². Per schoolteam worden vijftien 'informanten' participierend geobserveerd. Dit betekent dat de onderzoekers het interactieklimaat volgen en zich niet ingrijpend of partijdig opstellen. Ze verkennen bij alle informanten hoe zij de decreetale wensen over inclusief onderwijs beleven en hoe ze die betekenis geven.

In de eerste fase van het onderzoek werd via 'meet & greet gesprekken' bij drie keer vijftien informanten gepeild naar kritische incidenten ("Waren er in jullie team scharniermo-

menten rond zorg en redelijke aanpassingen"), frustraties ("Wanneer loopt de eMmer over?") en succesfactoren ("Wanneer is het M-decreet om van te snoepen?"). Deze realiteiten werden verzameld in een 'Top 10 van bekommernissen' over het M-decreet. Achter elke bekommernis schuilt een positieve drijfveer en een streven naar kwaliteitsvol onderwijs. Ze getuigen ook van reflectie over de eigen onderwijsaanpak: "Doen we de goede dingen? Is dat goed genoeg? Wat willen we behouden, bereiken, bannen of bijsturen?". Vanuit die positieve bril kan de opsomming (zonder rangorde) van pedagogisch-didactische bekommernissen veel betekenen voor iedereen die de uitvoering van het M-decreet wil ondersteunen. De concrete uitspraken van de informanten zijn authentiek en illustreren de bezorgdheden en vragen die leven in de scholen.

Bekommerd om de schriftelijke rapportering van lopende zorgtrajecten

Het M-decreet dwingt om maatregelen voor kinderen met specifieke onderwijsbehoeften te verwoorden vanuit het continuüm van zorg. Een intern begeleider omschrijft de bekommernis om verplichte schriftelijke rapportering zo: "We moeten alert blijven dat we een correcte weergave kunnen maken van welk traject we met het kind doorlopen hebben in de verschillende fases". Vooral de zorgcoördinator, vaak in de dubbelrol van zorgleerkracht, voelt de administratieve opvolging aan als tijdsintensief en vrij technisch. Hij/zij ervaart daardoor minder dan vroeger professionele ruimte voor de face-to-face kindbegeleiding in de derde graad. Een GON-leerkracht erkent zoekende te zijn naar de juiste taal en terminologie om het zorgdossier bij te houden. "Wat is de onderwijsbehoefte van het kind en daaraan gekoppeld de redelijke aanpassing?" Achter deze bekommernis ligt de wil om het goed te doen en een verantwoordelijkheidsgevoel. De onderzoekers stellen in de schoolteams ook een gezamenlijke doelgerichtheid vast die afzonderlijke onderwijssituaties overstijgt. Er worden reflecties gemaakt over duurzame verankering: "We doen al heel veel maar hoe kun-

nen we dit nu borgen zodat we als team ons zorgbeleid kunnen verantwoorden en motiveren?".

Bekommerd om een ondersteunende en constructieve samenwerking met ouders bij het zoeken naar redelijke aanpassingen

In het onderzoek benoemen de informanten het omgaan met specifieke onderwijsbehoeften steeds vanuit een sterke relationele gerichtheid. Partner zijn van ouders bij het zoeken naar redelijke aanpassingen stelt hoge eisen aan de mondelinge en schriftelijke vaardigheden van leerkrachten. Frequent contact én onderhandelen met ouders blijkt belangrijk om de onderwijsautobiografie van een kind te kennen en om te weten wat thuis (niet) goed loopt. Dit vraagt samenwerking, tijd en opvolging. In de wederzijdse afhankelijkheidsrelatie tussen leerlingen, ouders, school en centrum voor leerlingenbegeleiding (CLB) blijkt soms verwarring te ontstaan over wie de initiator is van een zorgoverleg in aanwezigheid van ouders. Daarnaast zitten ouders met veel vragen en onzekerheden over de nieuwe regelgeving: "Heeft mijn kind nu nog recht op GON-uren?" en "Wat moeten we doen om het CLB te 'overtuigen' tot een overstap naar type 'basisaanbod'?". Een andere opvallende quote van een zorgcoördinator: "De grootste verandering zit in de zorg voor de ouders door tijdig en volledig te willen communiceren over de specifieke leerinhoud die verdieping nodig heeft".

Bekommerd om de nodige afstemming tussen leerkrachten en paramedici

Met het M-decreet komt het brede netwerk rond kinderen met spe-

cifieke onderwijsbehoeften meer in de picture. Informanten signaleren hun bekommernissen over het verbinden van alle ondersteuners rond een kind. Zowel klasleerkrachten als paramedici vinden transparantie en onderlinge afstemming belangrijk zodat ze kennis kunnen delen en expertise uitwisselen. Dit veronderstelt 'samen rond de tafel' en een proces van groeien in taal en verantwoordelijkheid. Het delen van elkaars praktijk (tot) in de klas wordt soms ervaren als 'pottenkijken, extra werk, een beoordeling, een last'. Een informant formuleerde de bekommernis zo: "Iedereen moet mee in die klasboot, maar hoe krijgen we alles gedeeld en op elkaar afgestemd?".

Bekommerd om de toekomstige rol van CLB-medewerkers op school

CLB-medewerkers krijgen voelbaar te maken met veranderende verwachtingen over advies en beslissingsbevoegdheid in het continuüm van zorg. "Ik vrees dat we in een moeilijker positie komen, meer de boeman gaan zijn. De begeleidende rol komt in het gedrang en helt over naar een controlerende." Het CLB fungeert meer en meer als tweedelijnsdienst, met een beperkte front office en een uitgebreide back office³. Het valt op dat met het M-decreet het belang van transparantie in regelgeving, rollen en procedures is aangewakkerd. Zo duikt bijvoorbeeld deze vraag (opnieuw) op in de gesprekken tussen collega's: "Wie beslist over het getuigschrift en (her)oriëntering en op basis waarvan? Wie coacht, wie verbindt, wie ondersteunt wie?".

Bekommerd om leerlingen met gedragsproblemen, wat is een geschikte aanpak en hoe gaat dit verder evolueren qua instroom?

Deze bekommernis uit zich bij een aantal informanten als schrik voor (a) potentieel onveilige situaties, (b) een imago probleem van de school en (c) de potentieel negatieve impact van 'probleemkinderen' op de klasgenootjes. Of zoals een zorgcoördinator het verwoordt: "Gedragsproblemen wegen het meest door in de zorg op school. Ik vind dat wij daar te weinig achtergrondkennis over hebben. Iedereen heeft daar nu een beetje zijn aanpak voor". Meerdere informanten geven echter geruststellend aan dat een schoolbeleid over belonen en reageren op onaangepast gedrag helpend is bij hun subjectief gevoel van onbekwaamheid. Informanten zeggen sterk gefocust te zijn op een positief leerklimaat als preventief luik. "Dat we best afzien van de opvatting dat het M-decreet er is voor moeilijke kinderen", is een uitspraak die blijft plakken.

Bekommerd om het adequaat organiseren van differentiatie

Vanuit de ambitie om zo veel mogelijk leerlingen tot zo veel mogelijk leerwinst te brengen, is en blijft differentiatie een hot topic in de drie scholen. Zo blijkt binnenklasdifferentiatie moeilijk te realiseren. "Kinderen kunnen niet iets toepassen wat ze initieel nog niet verworven hebben. We zouden groepen moeten organiseren waarin kinderen doelen kunnen behalen op hun niveau en tempo. We zien er nu van af omdat ze allemaal mee moeten naar de eindmeet. Het is te gek om tegen iemand te zeggen: jij moet die oefe-

ning niet maken als ze uiteindelijk toch wel in de toets staat”.

De informanten verwoordden dat het werken in niveaugroepen in de derde graad ook een psychologisch effect heeft op kinderen. *“Mijn leerlingen van het vijfde vragen of ze nu voor die oefening in de sterke rekengroep moeten of in de zwakke”*. Een leerling in de verhoogde zorg ervaart op haar eigen manier de remediëring zo: *“Soms kreeg ik het gevoel dat ik niet zo slim was, want bij juf x zaten de kindjes met problemen”*. Daarnaast vraagt differentiëren in steeds complexere (grotere) klasgroepen veel van de leerkracht: inhoudelijke voorbereiding, praktische organisatie en een sterk klasmanagement. Dit multitasken als leerkracht blijkt niet evident: *“De ene moet een werkje mee krijgen, de andere op voorhand instuderen, voor de ene moet je op dit letten voor wiskunde, ... je moet het wel nog kunnen bolwerken”*.

Schoolteams schreeuwen om extra ondersteuning om vooral niveau- en tempodifferentiatie te realiseren. Aan de andere kant zijn ze zich er ook van bewust dat door extra zorguren niet significant meer kinderen de eindtermen zullen behalen. Ze vragen zich luidop af of ze als schoolteam niet grondig moeten nadenken of het klassiek jaarklassenstelsel nog wel de beste optie is. Bovendien, informanten spreken zowel waardering als bezorgdheid uit over de ‘superprestaties’ die sommige collega’s realiseren in hun klas of over de klassen heen.

Hier wordt bevestigd dat omgaan met verschillen in de klas - mede door ontwikkelingen door het M-decreet en handelingsgericht werken - een grote uitdaging is voor scholen. Het innovatiefonds Gelaagdheid in Differentiatie (GID) ging dan ook na wat de kritische succesfactoren zijn van effectief en efficiënt gedifferentieerd werken in

de lagere school en de lerarenopleiding.⁴

Bekommerd om het dispensereren bij curriculumdifferentiatie

Schoolteams lijken erg onzeker te zijn over het bepalen van de grens tussen een gemeenschappelijk en een individueel aangepast curriculum.

“Hoever kan je gaan in de uitbreiding van zorg?” Daarenboven stellen ze zich de vraag of je het kind met een individueel aangepast curriculum geen leer- en onderwijsloopbaankansen ontnemt door onderdelen van het leerprogramma kwijt te schelden. *“Als je begint dingen weg te laten, dan pak je de volgende stap eigenlijk een beetje af.”* Ook het pedagogisch dilemma van zittenblijven leeft. Vanuit een sterk verantwoordelijkheidsgevoel beleven de informanten deze cases als een moeilijke beslissing met verregaande gevolgen. Curriculumdifferentiatie doet vragen rijzen naar evaluatie, er wordt daarbij verwezen naar de eindtermen van morgen, de delibereerende klassenraad en de eigen durf om te vernieuwen. *“Als je als leerkracht zeker zou weten dat je veel minder mag bereiken met die kinderen, dan zou dat al een grote druk wegnemen en dan kun je misschien het onderwijs wat anders inrichten”*.

Bekommerd om de deskundigheid en het doorzettingsvermogen van leerkrachten

De informanten zijn het er over eens dat een inclusieve school bekwame leerkrachten nodig heeft. *“Zal de lerarenopleiding mee veranderen? Hoe*

kunnen we als school een goede aanvangsbegeleiding bieden voor beginnende leraren?”

Leerkrachten twijfelen aan zichzelf. Ze lijken er niet meer van overtuigd dat wat ze doen wel goed genoeg is. Een leerkracht vraagt zich luidop af: *“Ben ik goed bezig ... is wat ik doe toereikend?”*. Ze zijn ook bekommerd over het feit dat zij door ouders niet steeds erkend worden als onderwijsprofessionals. Ze spreken het verlangen uit om met inhoudelijk gezag de eigen onderwijsaanpak en -theorie te kunnen en mogen duiden en vormgeven. *“We zullen als schoolteam onze sterktes én onze grenzen moeten kennen. Ook als ouders er anders over denken, zullen we moeten kunnen motiveren en uitleggen wat we (niet) doen en waarom.”*

Bekommerd om de inclusiegedachte vanuit een breed maatschappelijk perspectief en de school als mini-samenleving

Hierin schuilt de bezorgdheid of de maatschappij met het onderwijsbeleid mee evolueert richting (a) sociale inclusie en (b) diversiteit op een positieve manier benaderen. Informanten hopen dat andere sectoren mee evolueren. Dit zijn quotes die tot naden-

We mogen dan wel een inclusieve school zijn maar de maatschappij moet ook mee veranderen.

Omgaan met verschillen in de klas is een grote uitdaging voor scholen.

ken stemmen. "Ouders met een 'zorg-kind' ervaren vrij veel barrières en onbegrip in hun omgeving. Zo is er bijvoorbeeld nog een grote kloof tussen onderwijs en gezondheidszorg. We mogen dan wel een inclusieve school zijn maar de maatschappij moet ook mee veranderen en op maatschappelijk vlak is er nog heel veel werk."

Bekommerd om het professionele zelfverstaan en de jobtevredenheid van leraren

Leerkrachten zijn erg betrokken op hun leerlingen. Ze hebben het beste voor met zowel hun sociaal-emotio-

neel welbevinden als hun schoolse vooruitgang. Wanneer bij een leerling het leren niet vlot verloopt en de leerkracht het gevoel heeft hier onvoldoende vat op te hebben, komt dit in strijd met zijn of haar idee van 'ik moet een goede leerkracht voor iedereen zijn'. Een zorgcoördinator linkt die onmacht aan de factoren tijd en groepsomvang: "Het is deprimerend om te voelen dat ik alles gegeven heb, maar het nog altijd niet genoeg is. Ik zou eigenlijk meer willen bezig zijn met het zorgbeleid op schoolniveau maar ik heb maar twee handen en kan niet altijd die kinderen eens apart nemen". Ook over het goede verloop van de doorstroom van kinderen breken leerkrachten van vooral de derde

graad zich het hoofd. Wetende dat een kind door heel wat aanpassingen mee kan draaien in de reguliere basisschool, doet hen toch twijfelen. De twijfel heeft te maken met het feit dat er nauwelijks garantie is dat die kinderen die noodzakelijke ondersteuning ook in de secundaire school gaan krijgen.

Signalen van kwaliteitszorg

Deze M-bekommernissen mogen niet opgevat worden als bindend of vaststaand over de tijd heen, maar eerder als signalen van kwaliteitszorg. Ze illustreren een intensieve betrokkenheid op wat er op dit moment in de drie schoolteams leeft rond het zorg- en toetsbeleid en schoolontwikkelingskansen. Het onderzoek loopt tot mei 2016 en is dus nog in ontwikkeling. De onderzoekers blijven geboeid luisteren en observeren 'als een vlieg op de muur' in (zorg)klassen en leraarskamers. Een volgende rapportering brengt de onderliggende verlangens, inzet en trots naar voor.

Dit project zal finaal geslaagd zijn als het beschrijft wat drie keer vijftien informanten te vertellen hebben over de feitelijke uitvoering van het M-decreet. De onderzoekers willen hun resultaten visueel in beeld brengen door per schoolteam citaten, een historielijn en een schoolportret te maken dat concrete redelijke aanpassingen weergeeft zoals ze door de onderzoekers gezien of gehoord zijn. Op die manier worden daden en woorden gespiegeld en kan praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek een authentieke en inspirerende bijdrage leveren aan het interne professionaliseringsplan van scholen. ■

De auteurs zijn docenten en werken als lerarenopleider en actief onderzoeker aan de Arteveldehogeschool in Gent. **Marijke De Smet** is docent Pedagogische Wetenschappen aan de initiële lerarenopleiding, bachelor in het lager onderwijs (PBALLO) en ook opdrachthouder onderzoek.

Linda Naert was 20 jaar werkzaam als leerkracht in het buitengewoon onderwijs. In 2000 werd ze docent in de Banaba Buitengewoon Onderwijs waar ze haar ervaring en passie voor het leren van kinderen deelde met leraren in opleiding. **Saar Callens** is orthopedagoog van opleiding en sinds 2010 als docent en onderzoeker verbonden aan de Banaba's in het onderwijs: buitengewoon onderwijs en zorgverbreding en remediërend leren van de Arteveldehogeschool.

1. "Een schooletnografisch onderzoek naar (re)acties van schoolteams op nieuwe maatregelen voor kinderen met specifieke onderwijsbehoeften", www.arteveldehogeschool.be.
2. Per schoolteam worden vijftien informanten participierend geobserveerd: 1 directie, 1 zorgcoördinator, 1 zorgleerkracht of paramedicus, 1 GON leerkracht, 2 klasleraren, 1 CLB medewerker of pedagogisch begeleider, 1 kind met verhoogde zorg, 1 kind zonder specifieke onderwijsbehoeften, 1 kind met uitbreiding van zorg of een individueel aangepast curriculum, 2 ouders, 2 logistiek medewerkers, 1 vrijwilliger of stagestudent.
3. Devlieghere, J., Van Vaerenberg, J. & Roose, R. (2015). *Het CLB op haar tandvlees: waarom een debat over middelen onvoldoende is*. In: Welwijs, 26(3), p.31-34. Zie ook Basis-1 en Basis-2, 'De CLB-werking ontrafeld'.
4. Zie <http://www.differentiatieinonderwijs.be/>.